

Круглов К.О. Вплив прагнення до професійного зростання на психологічне благополуччя педагога // Методологічні, теоретичні та практичні проблеми психологічної науки. Збірник статей учасників Другої Міжнародної наукової інтернет-конференції «Методологічні, теоретичні та практичні проблеми психологічної науки (25 лютого 2020 р., м. Дрогобич). Редактори-упорядники: М.В. Савчин, А.Р. Зимянський. – Дрогобич : Швидкодрук, 2020. – С. 117-121.

Костянтин Круглов

Херсонський державний університет, kruglov@universum.com.ua

ВПЛИВ ПРАГНЕННЯ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПЕДАГОГА

Вступ. Прагнення особистості до професійного зростання у сучасних наукових психологічних дослідженнях розглядається з двох сторін. На думку Л. С. Пілецької, з одного боку, таке професійне зростання розглядають як професійний рух, перехід від одних щаблів професіоналізму до інших, тобто мова йде про траєкторію руху до вершин професіоналізму («акме»). З іншого боку, під професійним зростанням розуміється рух за сходами кар'єри, за посадою, досягнення певного соціального статусу [7].

Професійне зростання педагога розглядається через оволодіння професійною майстерністю, творчу самореалізацію у професії, а також через досягнення професійного статусу, що фіксується у набутті більш високої кваліфікаційної категорії. Професійне зростання педагога розуміємо як динаміку внутрішньої професійної позиції педагога, яка зумовлюється як його професійним вдосконаленням, так і усвідомленням свої особистісних потреб, що реалізуються у професійній діяльності на кожному етапі кар'єри [2; 3; 6].

Можна припустити, що коли прагнення до професійного зростання не узгоджено з реалізацією особистісних прагнень педагога, це позначається на зниженні психологічного благополуччя педагога. У свою чергу, вважаємо, що психологічне благополуччя особистості є необхідною умовою професійної діяльності педагога, що забезпечує психологічну безпеку освітнього середовища [1].

Мета: теоретичний аналіз взаємозв'язку психологічного благополуччя педагога та його прагнення до професійного зростання.

Виклад основного матеріалу. Вперше проблему психологічного благополуччя намагались розв'язати американські психологи у кінці 60-х років ХХ століття – М. Аргайл, Н. Шварц. У межах гедоністичного філософського напрямку проблему психологічного благополуччя розробляли Н. Бредбурн, Е. Дінер. Вони вважали, що ключовим моментом психологічного благополуччя є суб'єктивне переживання щастя та задоволеності власним життям, а також переважання позитивного емоційного фону над негативним. Евдемоністичний підхід ґрунтується на розумінні психологічного благополуччя як результату розвитку та саморозвитку особистості. Особистість, перетворюючи себе, перетворює навколишній світ і таким чином досягає гармонії (А. Вотермен, Р. Райан, Е. Дісі) [4].

Прагнення поєднати гедоністичний та евдемоністичний підходи до психологічного благополуччя реалізувала К. Ріфф, яка розглядає психологічне благополуччя як позитивне функціонування особистості та виділяє такі компоненти: позитивні стосунки з оточуючими, управління середовищем, усвідомлення цілей у житті, особистісне зростання та самоприйняття. На основі результатів власних досліджень К. Ріфф створила оригінальний метод психотерапії (well-being therapy) та опитувальник «Шкала психологічного благополуччя» [10].

В українській та російській психологічній науці до найбільш фундаментальних робіт з проблеми психологічного благополуччя належать: дослідження внутрішньоособистісних детермінант соціалізації особистості Р. М. Шаміонова [8], вивчення соціально-психологічних чинників суб'єктивного психологічного благополуччя Т. В. Данильченко [4] тощо. На думку Р. М. Шаміонова, конструкт «психологічне благополуччя» відображає власне ставлення людини до своєї особистості, життя та процесів, що мають важливе значення з погляду засвоєних нормативних уявлень про зовнішнє та внутрішнє середовище. Автор виокремив такі основні структурні компоненти

благополуччя – це різні види задоволеності. При цьому задоволеність розуміється як складне, динамічне соціально-психологічне утворення, що ґрунтується на інтеграції когнітивних та емоційно-вольових процесів, характеризується суб'єктивним емоційно-оцінним ставленням (до себе, до життя, до оточення, до праці), має спонукальну силу, сприяє дії, пошуку, управлінню зовнішніми та внутрішніми об'єктами. До структуроутворюючих чинників задоволеності, а тому, і психологічного благополуччя, належать мотиваційні, змістовні, гігієнічні, когнітивні, емоційні [8].

Також слід відзначити внесок до вивчення психологічного благополуччя П. П. Фесенко та Т. Д. Шевеленкової, які розуміли психологічне благополуччя як цілісне переживання, що виражене у суб'єктивному відчутті щастя, задоволеності власним життям та собою [9]. Згідно з їх підходом, благополуччя – це суб'єктивне явище, яке безпосередньо залежить від системи внутрішніх оцінок носія даного переживання.

На основі аналізу наукових досліджень можна зробити висновок, що на сьогоднішній день немає єдиного поняття психологічного благополуччя особистості у психологічній науці.

Можна виділити низку ключових моментів для визначення поняття «психологічне благополуччя педагога». На думку, Т. В. Валієвої, І. В. Заусенко, по-перше, психологічне благополуччя розглядається як стан душевної гармонії, якого доросла людина досягає своєю систематичною душевною працею, і яка ґрунтується на психічному здоров'ї людини [3]. По-друге, психологічне благополуччя особистості детерміноване певними константними внутрішніми умовами: осмисленість особистісних цінностей та цілей у житті, позитивне ставлення до себе та до оточуючих; здатність керувати подіями власного життя; особистісне зростання, що забезпечує інтеграцію досвіду та особистісну цілісність. Отже, психологічне благополуччя педагога можна розглядати як інтрапсихічний феномен, що базується на психічному здоров'ї особистості, зумовлений активністю особистості та станом окремих структур, що забезпечує

психологічно безпечні, конструктивні комунікації зі всіма суб'єктами освітнього процесу [3].

На основі теоретичного аналізу можна припустити, що спрямованість на професійне зростання та психологічне благополуччя педагогів є взаємопов'язаними. У дослідженнях Л. С. Пілецької відмічається, що спрямованість на професійне зростання дослідники відносять до мотиваційної та ціннісно-сислової сфер особистості [7]. Тому прагнення до професійного зростання визначає особистий смисл взаємодії з учнями. Якщо професійна діяльність педагога відповідає його цінностям, він відчуває свою професійну реалізацію, то педагог задоволений своєю професійною діяльністю та відчуває себе благополучно.

Результати емпіричних досліджень, проведених різними авторами, показали, що основною цінністю для педагогів є допомога людям та бажання «зробити світ краще» [1; 2; 3; 4; 5; 8]. Достатньо високий показник прагнення до інтеграції стилів життя, тобто до балансу між сім'єю, роботою та саморозвитком, дозволяє припустити, що жінки, які переважно представляють цю професію, намагаються зрівноважити у своєму житті різні аспекти. Також встановлено високий рівень показника прагнення до стабільності, безпеки, прогнозованості. Слід зауважити, що педагогічний процес є, перш за все, живим, творчим процесом, з іншого боку, жорстка стандартизація цього процесу часто конфліктує з актуальними потребами педагогів.

Психологічне благополуччя визначається мірою реалізованості життєвих цілей та цінностей особистості. Професійна діяльність педагога безпосередньо пов'язана з ціннісно-сисловою сферою особистості. Для педагога є важливим знайти себе у тому, щоб бути корисним людям, поділитися з ними своїм досвідом, знаннями та навичками, надати допомогу в оволодінні новими видами діяльності, сприяти розвитку особистості, яка отримує освіту. Якщо це не є цінним для педагога, то, ймовірно, у нього не буде достатньо енергії для професійної діяльності, і показники його психологічного благополуччя будуть низькими [5].

Таким чином, можна зробити **висновок**, що коли професійне зростання пов'язано із професійним самовдосконаленням, спрямованістю на особистість учня, професійною самореалізацією, і, коли професійне зростання відображає тільки рух кар'єрними сходами, це по-різному впливає на психологічне благополуччя педагога.

Перспективи подальших досліджень. Такі результати можна застосовувати при професійній орієнтації школярів, які бажають обрати професію педагога, у процесі формування професійної самосвідомості студентів педагогічних університетів та при психологічному супроводі педагогів.

Література

1. Блинова, О. Є., Каленчук, В. О. Особистісні чинники психологічної безпеки студентів закладів вищої освіти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2018. Вип. 5. С.154-160.
2. Блинова, Е. Е. Формирование открытости к общению у будущего учителя: Дис. канд. психол. наук. 19.00.07 / Институт психологии ім. Г. С. Костюка АПН України. Херсон, 2000. 184 с.
3. Валиева, Т. В., Заусенко, И. В. Влияние карьерных ориентаций на психологическое благополучие педагога. *Образование и саморазвитие*. 2011. № 6(28). С.172-177.
4. Данильченко, Т. В. Суб'єктивне соціальне благополуччя: психологічний вимір. Чернігів: Видавництво «Десна Поліграф», 2016. 544 с.
5. Зотова, О. Ю. Психологическое благополучие личности : монографія. Екатеринбург : Гуманитарный университет, 2017. 312 с.
6. Могилевкин, Е. А. Карьерный рост: диагностика, технологии, тренинг: монографія. СПб.: Речь, 2007. 336 с.
7. Пілецька, Л. С. Професійна мобільність особистості: соціально-психологічний аспект : монографія. Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2014. 220 с.
8. Шамионов, Р. М. Психология субъективного благополучия личности. Саратов, 2004. 180 с.
9. Шевеленкова, Т. Д., Фесенко, П. П. Психологическое благополучие личности (обзор основных концепций и методика исследования). *Психологическая диагностика*. 2005. № 3. С. 95–129.
10. Ryff, C. D. Psychological well-being in adult life. *Current Directions in Psychological Science*.

